

Citation:

Odaloš, P. (2021). Jazyková krajina Banskej Bystrice (Kontinuita textov a križovatka etník). *Slavia Meridionalis*, 21, Article 2425. <https://doi.org/10.11649/sm.2425>

Pavol Odaloš

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

<https://orcid.org/0000-0003-2238-5434>

Jazyková krajina Banskej Bystrice (Kontinuita textov a križovatka etník)

Predstavenie zámeru

Zámerom predkladaného textu je predstaviť jazykovú krajinu Banskej Bystrice ako kontinuitu textov a križovatku etník, a preto sa zameriame na viditeľné texty na vymedzenom území s cieľom identifikovať funkčný rozmer ukotvenia textov v jazykovej krajine, resp. upriamime pozornosť aj na rozpoznanie vplyvu etník na produkciu textov viditeľných v jazykovej krajine.

1. Termín jazyková krajina v odbornej literatúre

Vymedzenie termínu jazyková krajina

Problematika jazykovej krajiny má sociolingvistické kontúry, pretože súvisí so sociolingvistickým termínom jazykové plánovanie. Hranice jazykových území sa vymedzovali na základe používania jazykov na verejných priestranstvách, napr. na bilbordoch, názvoch ulíc a pomenovaní firiem (Leclerc, 1989).

This work was supported by VEGA 1/0040/19.

Competing interests: no competing interests have been declared.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2021.

Termín a pojem jazykovej krajiny sa používa v kultúrnej geografii. Termín jazyková krajina definovali R. Landry a R. Bourhis (Landry & Bourhis, 1997, s. 28) ako jazyk dopravných značiek, reklamných billboardov, vlastných mien ulíc a námestí, názvov verejných zariadení a vládnych budov. V štúdiu *Lingvistická krajina a etnolingvistická vitalita* (1997) skúmajú jazykovú krajinu v súvislosti s vitalitou jazykových komunit v Kanade. Zaoberajú sa používaním jazykov, hlavne francúzštiny a angličtiny, v škole, v rodine, na sociálnych sieťach, v médiách a pod.

Kritika termínu jazyková krajina

J. David a P. Mácha (David & Mácha, 2014, s. 41) kriticky hodnotia kontext jazykovej krajiny, pretože neobsahuje všetky formy a prejavy jazyka, ale len písaný jazyk a jeho prejavy vo verejnom prostredí. Pracujú so štandardizovanou urbanonymiou, vidieckymi toponymami a živou toponymiou.

J. David a P. Mácha sa zameriavajú prakticky na jeden druh toponymie, čo ich pohľad zblízuje so systémovolingvistickou onomastikou, a preto predstavujú obmedzený výsek jazykovej krajiny, akúsi toponymickú krajinu. Pri takomto prístupe môže vzniknúť aj antroponymická krajina alebo chrématonymická krajina. Možno preto sformulovať otázku, či ide skutočne o jazykovú krajinu alebo moderným prístupom jazykovej krajiny je zastrešený výskum úradnej a neúradnej toponymie s dôrazom na identifikáciu, významovú a jazykovú stránku toponymie (Odaloš, 2019).

J. Krško (Krško, 2016, s. 57) tiež kriticky hodnotí termín jazyková krajina, ktorý má podľa neho slabé miesto v tom, že jazyková krajina zachytáva len písaný jazykový prejav. Tým činom ostávajú v pozadí iné faktory, ako napríklad značky, obrazy, hovorený prejav, neverbálna komunikácia a iné. Za ďalší nedostatok považuje skutočnosť, že jazyková krajina nezahŕňa všetky texty a prejavy určitej society, ale len také, ktoré sú v čase výskumu pre exploatátora dôležité, napr. že turisti a domáci obyvatelia dekodujú texty rovnakej jazykovej krajiny odlišným spôsobom. Rovnakú kritiku podali už J. David a P. Mácha (David & Mácha, 2014).

Problémom obidvoch kritických prístupov je nepochopenie skutočnosti, že autori termínu jazyková krajina skúmali písaný jazyk a jeho prejavy v spoločnosti ako dôsledok jazykovej aktivity etník, nešlo im o jazykovú komunikáciu v zmysle mapovania všetkých foriem jazykového dorozumievania.

J. Krško (Krško, 2016) ešte porovnáva termín jazyková krajina, ktorý vymedzili J. David a P. Mácha (David & Mácha, 2014, s. 41) v zmysle toponymickej krajiny s toponymickým priestranstvom. V širšom zmysle toponymickú krajinu stotožňuje

s termínom komunikačný register ako so širšou kategóriou, ktorá v sebe zahŕňa apelatívnu aj propriálnu časť lexiky a ďalšie komunikačné zložky. Problém porovnania je v tom, že jazyková/toponymická krajina českých lingvistov sú toponymá v ústnej aj písanej komunikácii, kým komunikačný register je apelatívny aj propriálny jazyk sociálnej skupiny. V užšom chápaní zase autor stotožňuje jazykovú/toponymickú krajinu českých autorov s onymickým priestranstvom ako súborom jednotlivých scén. V. Blanár (Blanár, 1996, s. 25) chápe onymický priestor ako súbor vlastných mien v jazyku národa a onymickú scénu (Blanár, 1996, s. 26) ako súbor vlastných mien vrátane variantov a synonym v komunikačných situáciách. Obidva termíny pracujú so všetkými druhmi vlastných mien, kým českí autori sa zamerali len na jeden druh mien, na toponymá. Obidve uvedené porovnania sú preto nepresné, pretože porovnávajú obsahovo neekvivalentné pojmy termínov.

Pod naším vedením vznikla aj bakalárska práca K. Škařupovej *Jazyková krajina mesta Banská Bystrica* (Škařupová, 2020). Bakalárska práca koncepčne vychádza z našej predkladanej vedeckej štúdie, ktorú aj cituje (v uvedenej dobe ešte v podobe rukopisu), a jazykovú krajinu predstavuje deskripčne ako viditeľný nekomerčný a komerčný jazyk. Obsahuje opis viditeľného jazyka hlavného námestia a jeho okolia. Predkladaná práca je širšie koncipovaná, lebo spracováva jazykovú krajinu Banskej Bystrice v jej hraniciach z roku 1945 ako kontinuitu textov a križovatku etník.

Potenciál termínu jazyková krajina

Potenciál termínu jazyková krajina je v jeho pôvodnom vymedzení a skúmaní vizuálne dostupného apelatívneho (všetky všeobecné podstatné mená a ďalšie slovné druhy v texte) a propriálneho jazyka (všetky onymá, t. j. bionymá, geonymá a chrématonymá), resp. jazykových kategórií s nimi súvisiacich (prejav jazyka, funkcie v komunikácii, percepčia jazyka jednotlivcom, sociálnou skupinou) a determinácií jazyka spoločnosťou, štátom/politikou, mocou či etnikami.

2. Jazyková krajina Banskej Bystrice

V Banskej Bystrici ako v centre Banskobystrického kraja sme si vybrali na dokumentovanie jazykovej krajiny mesto v jeho hraniciach z roku 1945, ktoré reprezentuje Nám. Štefana Moysesu, Nám. Slovenského národného povstania, Kapitulska ulica, Národná ulica, Lazovná ulica, Horná Strieborná ulica,

Dolná ulica, Horná ulica a Vajanského námestie, obsahujúce viditeľný jazyk nekomerčného charakteru a viditeľný jazyk komerčného charakteru.

Za viditeľný jazyk považujeme texty (zoskupenia písmen a číslíc, slová, vety, súvetia v kontexte), ktoré sú opticky registrovateľné v krajine (meste, obci, teréne).

2.1. Charakteristika viditeľného jazyka nekomerčného charakteru

Viditeľný jazyk nekomerčného charakteru plní komunikačnú funkciu, pretože obsahuje základné informácie k orientácii v meste a k činnosti mesta, k pamiatkam, k mestským, cirkevným a cintorínskym objektom, resp. grafity plnia skôr funkciu upútať pozornosť na základe skratkovitosti textu či predkladania zaujímavých informácií.

2.1.1. Orientačný jazyk

Orientácia v meste sa primárne zabezpečuje prostredníctvom urbanoným, ktoré pomenúvajú body mestského priestoru. V skúmanom segmente sú to hlavne urbanonymá námestí, ulíc a menších častí mesta, ktoré sú súčasťou uličných a iných orientačných tabúľ, napr. *Nám. Štefana Moysesesa, Cintorín na Nám. Štefana Moysesesa, Nám. Slovenského národného povstania, Kapitulská ulica, Národná ulica, Lazovná ulica, Horná Strieborná ulica, Dolná ulica, Horná ulica, Štadlerovo nábr., Fončorda, Radvaň, Sásová*. Orientačné onymá sú dopĺňané apelatívnym textom jazyka dopravných značení, hlavne pre motoristov a chodcov: *Pešia zóna. Prejdite na druhú stranu*.

Sekundárna orientácia sa dosahuje prostredníctvom rôznych typov oným už priamo v lokalite námestia či ulice, napr. pomenovaním budov *Matyášov dom, Benického dom* (urbanonymá); kostolov *Farský kostol, Kostol sv. Kríža, Slovenský kostol, Kostol sv. Alžbety, Kostol sv. Františka Xaverského* (eklézionymá), dopravných komunikácií *Barborská cesta* (hodonymum), obrazov *Kristus na Olivovej hore* (pinakononymum), spoločenských organizácií *Úrad Banskobystrického samosprávneho kraja, Inšpektorát slovenskej obchodnej inšpekcie v Banskej Bystrici pre Banskobystrický kraj* (inštitucionymum) a pod.

K sekundárnej orientačnej onymii priradujeme aj antroponymá, ktoré sa nachádzajú na zvončekoch obyvateľov mesta v mieste ich bydliska, napr. *Zauška, Soják, Demčák, Baláž, Ivan, Imriška, Kolačný, Filadelfi, Bolgáč, Grom,*

Schmidt, Nagy a pod., resp. na Cintoríne na Nám. Štefana Moysesu sú pochovaní významní svetskí a cirkevní obyvatelia mesta, napr. *Babjak Štefan, Biensky Jozef, Bukovčan Vojtech, Cikkerová Mária, Dekret Matejovie Jozef, Egry Ján, Fillo Emil, Janoška Ján, Kerne Eugen, Kolačný Jaroslav, Kováč Mikuláš*. Cirkevné osobnosti sú predstavené v samostatnom zozname, napr. *Bóry Adolf, Briedoň Daniel, Hríbik Adolf, Hudec Jozef, Hulényi Štefan, Hyross Michal, Kalmančok Andrej, Krébes Július, Křenek Ján Jaromír, Málík Rudolf, Mochovič Izidor, Mrva Vincent* a pod. Na tabuli je znázornená mapa s konkrétnym miestom odpočinku danej osobnosti.

Orientácia sa dosahuje dominantne prostredníctvom onymie: abioným a bioným.

Orientačný jazyk je stručný. Tvoria ho väčšinou jednočlenné propriálne vety, prípadne dvojčlenné vety, ktoré sú zamerané na usmernenie obyvateľov/návštevníkov ako chodcov alebo vodičov. Jazyk je neutrálny, aby nevznikali nejasnosti pri pochopení textu.

2.1.2. Pamiatkový jazyk

Informácie pamiatkového charakteru sa nachádzajú na rôznych pamiatkových tabuliach. Pamiatkové texty predstavujú fakty o rôznych objektoch, udalostiach a osobách.

Pamiatkový jazyk o objekte zahŕňa pomenovanie objektu (*Farský kostol*), charakteristiku objektu vrátane jeho časového datovania (*Z pôvodnej románskej stavby sa z časti zachovala veža. V XIV. st. bol rozšírený v gotickom slohu. V r. 1494 – 1505 pristavali nové sanktuárium, časť sakristie a bočné kaplnky*) a odbornú terminológiu súvisiacu s objektom (*románska stavba, gotický sloh, barokový sloh, sanktuárium, sakristia, kaplnka, oltár*).

Pamiatkový jazyk o udalosti (mesta) obsahuje pomenovanie mesta, v ktorom sa udalosť odohrala (*Banská Bystrica*), charakteristiku udalosti (*Banskú Bystricu, ako všetky stredoveké mestá, niekoľkokrát postihli požiare. Ten najničivejší v roku 1761. Zničených alebo poškodených bolo okolo 80% budov v meste. Obrovské škody utrpel aj farský kostol. Celý. Okrem Kaplnky svätej Barbory. Mali sme tu najvyšší drevený gotický oltár na svete. Tiež dielo z dielne Majstra Pavla, vysoké viac ako 22 metrov. Tento oltár zhorel, oltár svätej Barbory v jej kaplnke zostal zachovalý. Zázrak...?*) a nejaké záverečné zovšeobecnenie vo forme predloženej zaujímavosti (*Behom krátkeho času po tomto požari mesto povstalo z popola ako bájnny vták Fénix. Ešte krajšie, ešte výstavnejšie. Také*

krásne, že vzniklo príslovie: „Za živa v Bystrici, po smrti v nebi.“ Všetko zlé je na niečo dobré.).

Súčasťou pamiatkového jazyka o osobe, ktorou je významný rodák alebo obyvateľ mesta, je identifikovanie osoby (V tomto dome sa narodil Viliam Figuš Bystrý 28. II. 1875) a jej určitej vlastnosti, charakteristiky či niečoho z jej života (autor prvej slovenskej opery *Detvan*). Pamiatkový text sa nemusí nachádzať len na budove, môže byť situovaný napr. na dlaždičke chodníka pri budove v Hornej ulici č. 4 (*Tu žil Tomáš Rosenberg, nar. 1923, zajatý ako partizán pri Brezne, popravený 12. 12. 1944 v Brezne – Krტიčne*).

Pamiatkový jazyk sa predstavuje v slovenčine, prípadne aj angličtine, nemčine, ruštine, rumunčine alebo latinčine.

Pamiatkový jazyk zahŕňa súvislé texty, preto sa používajú dvojčlenné vety, prípadne aj jednoduché alebo zložené súvetia. Častý je výskyt čísloviek, ktoré časovo fixujú pamiatkový objekt. Jazyk je neutrálny, aby nevznikali nejasnosti pri pochopení textu. Na percepciu textu sú potrebné aj znalosti cudzích jazykov.

2.1.3. Cirkevný a pietny jazyk

Cirkevný jazyk sa nachádza v pomenovaniach na budove *Kostola sv. Františka Xaverského: Venite Adoremus Dominum*, čo v preklade znamená Vstúpte a pokloňte sa Pánovi. Text je prejavom velebenia Ježiša Krista. Cirkevný jazyk je aj na Mariánskom stĺpe v Banskej Bystrici. Text má podobu: *Ave Maria. Gratia plena. Dominus tecum*. V preklade: Zdravas Mária. Milosti plná. Pán s tebou.

Pietny jazyk je situovaný na Cintoríne na Nám. Štefana Moysesesa. Pietny jazyk obsahuje identifikáciu zosnulého (*Wenzel Zipszer. Geb. 1846, gest. 1908 und seine Gemahlin Klara Zipszer, Geb. Pittner. Geb. 1849, gest. 1927*) a vyjadrenie vzťahu k Bohu (úvodné *Hier ruhen in Gott*, resp. záverečné *Friede Ihrer Asche*). Na náhrobnom kameni môžu byť ešte ďalšie informácie, ak to pozostalí považujú za potrebné. Nemecký text v preklade znie: Tu odpočíva v Bohu Wenzel Zipszer, narodený 1846, zomrel 1908 a jeho manželka Klara Zipszer, rodená Pittner, narodená 1849, zomrela 1927. Pokoj Vaším dušiam.

Na cintoríne sú texty aj v latinčine: *Nobilis Dominus Stephanus Sándory de Beharfalva. Natus die 5. Novembris 1797, mortuus die 31. Maji 1865. Et filius Julius Sandóry VAD. Parochus Hajnikensis natus die 7. Octobris 1845, mortuus die 7. Martii 1930. Qua Nestor Dioeceseos. R.I.P.* V preklade: Ušľachtilý pán Stephanus Sándory de Beharfalva, narodený 5. novembra 1797, zomrel 31. mája 1865. A syn Julius Sandóry VAD. Pastor v Hajníkách narodený 7. októbra 1845, zomrel 7. marca 1930, nestor diecézy. Odpočívaj v pokoji.

Na cintoríne sa nachádzajú texty aj v maďarčine: *Itt nyugszunk Stubna János, született 1855 okt. 27. Meghalt 1918 márc. 4. Béke hamvaira!*. Preklad v slovenčine: Tu odpočíva Stubna János, narodený 1855 okt. 27. Zomrel 1918 mar. 4. Pokoj duši jeho!

Na cintoríne sú texty aj v slovenčine: *Tu odpočíva v Kristu pánu Mária Zunkofská, rodená Gistrichovská, 1853 – 1916. Pokoj prajme jej. Alebo: Rodina Režnáková. Jozef 16. 10. 1947 – 27. 5. 2007. Príp. Npor. Ing. Jozef Kucbel, 10. X. 1058 – 27. 1. 1988. Stanislav Kucbel, 31. 7. 1945 – 7. 6. 2003. Láska mŕtve na živé mení.*

Cirkevný a pietny jazyk je stručný. Väčšinou obsahuje jednočlenné substantívne vety, ktoré obsahujú antroponymá, príp. rôzne druhy skratiek (R.I.P.). V dvojčlenných vetách sú väčšinou časové údaje o nebohej osobe. Jazyk je neutrálny, aby nevznikali nejasnosti pri pochopení textu. Na percepciu textu sú potrebné aj znalosti cudzích jazykov.

2.1.4. Jazyk vyhlášok a nariadení

Jazyk vyhlášok a nariadení má charakter jazyka administratívneho štýlu, pretože predstavuje aktuálne informácie mesta vo vzťahu, napr. k prevádzkovaniu trhu, k činnosti cintorína a pod. Vyhláška/nariadenie zahŕňa na začiatku pomenovanie dokumentu a v textovej časti enumeráciu podmienok, pri dodržaní ktorých možno realizovať predmetnú činnosť.

Trhový poriadok má v názve *Všeobecné záväzné nariadenie mesta Banská Bystrica č. 16/2012 Trhový poriadok trhoviska na Námestí Š. Moyses a 3, Banská Bystrica* a v textovej časti je napr. *paragraf 6 s názvom Osoby oprávnené predávať a poskytovať služby na trhovisku: 1. Na trhovisku môžu na základe povolenia mesta predávať: a) fyzické osoby a právnické osoby oprávnené na podnikanie podľa osobitných predpisov, b) fyzické osoby predávajúce rastlinné a živočíšne výrobky z vlastnej pestovateľskej alebo chovateľskej činnosti alebo lesné plodiny. 2. Predávať podľa odseku 1 písm. b môžu i občania iných štátov Európskej únie. 3. Povolenie fyzickým alebo právnickým osobám na predaj výrobkov alebo poskytovanie služieb na trhových miestach na území mesta vydáva primátor mesta na základe žiadosti adresovanej na Mestský úrad v Banskej Bystrici, Ul. československej armády 26.*

Jazyk vyhlášok/nariadení sa v odôvodnených prípadoch môže dostať aj na informačné tabule, napr. na Cintoríne na Nám. Štefana Moyses a je tabuľa s týmto textom (vyberáme časť): *Upozornenie pre užívateľov hrobov. Správa cintorína upozorňuje užívateľov hrobov na tieto pokyny: 1. na každé započatie kamenárskej činnosti (oprava, úprava, zhotovenie novej obruby) je potrebné*

písomné povolenie správy cintorínov, 2. každý vstup motorového vozidla do cintorína je možný s písomným povolením správy cintorínov, atď.

Jazyk vyhlášok a nariadení má charakter súvislého administratívneho textu s dvojčlennými vetami aj jednoduchými a zloženými súvetiami. Jazyk je neutrálny, všetko je presne vysvetlené. Text je v slovenčine ako v štátnom jazyku, a preto znalosť cudzích jazykov pri prijímaní textov tohto druhu nie je potrebná.

2.1.5. Grafity

Grafity ako obrazy, nápisy vytvárané sprejmi na stenách, fasádach domov, na mostoch a na iných verejných plochách (Buzássyová & Jarošová, 2006, s. 1085) sú väčšinou podpismi sprejerov, ktoré majú podobu zoskupenia väčšinou veľkých písmen, napr. *NPO, GENOE, DZS, SVA, MVS, ZSP, ABC, RD, UNC, aux*, príp. prepojenia písmen s číslicami, napr. *A 156, KUSH31*, resp. grafity majú len číslicovú podobu, napr. *198, 057*. Menej časté sú substantívne vety, napr. *DUB CLUB, BABKA, DUBČEK 68, POKER!*. Ojedinelé sú aj rozvité vety, napr. veta s nejasným významom *VAJKN 666 HUSEN UCHTO*. Zaujímavé boli zápisy na jednej budove v dezolátnom stave na okenných výplniach v Hornej ulici, ktoré boli vytvorené písaním do prachu na oknách: *VIKA, HACTЯ, WIKI COOL MISKA, CLAIRE ♥ + J. B.* Nápis v ruštine je dôsledkom určitého počtu mladých Rusov a Rusiek, ktorí študujú v súčasnosti v Banskej Bystrici.

2.2. Charakteristika viditeľného jazyka komerčného charakteru

Viditeľný jazyk komerčného charakteru plní obchodnú funkciu, pretože sú v ňom obsiahnuté informácie o reklame na ponúkaný produkt, resp. obsahuje údaje o ponúkanom produkte v tom-ktorom obchodnom zariadení.

2.2.1. Reklamný jazyk

V meste sa nachádza mnoho bilbordových a či iných samostatných reklám na ponúkané produkty. Súčasťou reklamného jazyka sú pomenovanie a zameranie firmy, ponúkané služby a komunikačný kontakt: *Aston Real. Realitná kancelária. Predáme aj Vašu nehnuteľnosť. Volajte 0905 222 055*. Reklamný jazyk okrem firmonyma môže obsahovať aj chrématonymum ako pomenovanie ponúkaného výrobku, resp. ďalšie informácie, napr. dôraz, že ide

o slovenského výrobcu: *Slovaktual. Plastové okná a dvere. Drevené okná Mintal. Bezpečnostné dvere. Slovenskí výrobcovia*, prípadne aj webovú stránku: *www.najlacnejsiepodlahy.sk. Tu. Na 1. poschodí*. Alebo aj nasmerovanie potenciálneho zákazníka do obchodného objektu: *FaxCOPY. Značka šípky. SC Point. Telefónne číslo, email aj otváracie hodiny*.

Jazyk reklamných textov je stručný. Zahŕňa väčšinou jednočlenné substantívne vety, menej často krátke dvojčlenné vety. Jazyk je väčšinou neutrálny, aby nevznikali nejasnosti pri pochopení textu.

2.2.2. Komerčný jazyk

Komerčný jazyk je jazyk, ktorý sa používa v prevádzkach ponúkajúcich výrobky alebo služby. Sú to rôzne potravinárske obchody, reštauračné, kaviarenské a alkohol ponúkajúce podniky alebo firmy realizujúce stavebné a opravárske činnosti či dovolenkové aktivity.

Komerčný jazyk obsahuje pomenovanie a zameranie firmy a ponúkané služby.

Reštaurácia BOCA má na priechodí svojej budovy pomenovanie organizácie s jej zameraním a ďalšie informácie, v ktorej časti budovy sa nachádza reštauračná časť prevádzky a v ktorej časti pivárenská časť prevádzky. Pred reštauráciou je mobilný pútač, na ktorom sa nachádzajú základné údaje k časovej a pracovnej ponuke organizácie (priečelie: *Penzión Boca. Reštaurácia. Piváreň*; mobilný pútač: *Reštaurácia Boca. Otvorené: Po – So 11,00 – 22,00. Ne 11,00 – 18,00. Prijemné prostredie. Možnosť využitia na rôzne posedenia, oslavy ... (bankety, separé miestnosti). Obedové menu od 4,45 eura. Navštívte nás, tešíme sa na Vás*).

Cestovná kancelária Hydrotour má vo svojom výklade vlastné označenie so sloganom firmy, resp. pomenované miesta/lokality, ktoré sú v ponuke firmy, a ostatné potrebné údaje k dovolenkovej aktivite, napr. obdobie a cena dovolenky, miesto odletu a pod. (*Hydrotour. Máme radi leto. Kréta. Hotel Kalina Beach. 30. 5. – 10. 6. 690 eur. First minute ponuka. Odlety z Bratislavy a Košíc*).

Prima banka má na časti ulice, ktorá susedí s Dolnou ulicou, len vlastné označenie (*Prima banka*). Súčasťou loga je aj srdiečko. Neutrálnosť označenia je istým spôsobom narušená sedemnásobným opakovaním pomenovania banky, ktoré je verejnosti predstavené v rôznej veľkosti a v zelenej a bielej farbe. Podobne, len s označením banky, pristúpila k svojmu označeniu aj Tatra banka (*Tatra banka*).

Esso pod vežou je obchod s pochutinami. Vo vrchnej časti výkladu sa nachádza označenie obchodu. Bočné časti výkladu aj stred výkladu obsahujú pomenovania predávaného tovaru. Text sa uvádza okrem slovenčiny aj v angličtine (*Esso pod vežou. Darčkové koše. Cukrovinky. Dezerty. Káva. Čaj. Nealkoholické nápoje. Značkový alkohol. Slovenská čokoláda. Premium Slovak Chocolate*). Špecifickou informáciou na vstupných dverách je, že obchod získal certifikát dôveryhodnej firmy (*Dôveryhodná firma. 2019*).

Slovenka je obchod s textilnými výrobkami, ktorého výrobca dlhé roky sídli v Banskej Bystrici. Textil táto firma vyrába od roku 1921. Z uvedeného dôvodu ide o známu slovenskú značku, preto obchod textovo neuvádza, čo predáva, ale sa odvoláva na firmu a jej tradíciu (*Slovenka. Since 1921. Podniková predajňa*). Vo výklade je súčasne signalizované, že v predajni je zľavnený tovar (*Zľavy. %*), resp. sú uvedené deň a čas predaja.

Komerčný jazyk je stručný. Frekventované sú jednočlenné vety a krátke dvojčlenné vety. Jazyk komerčných textov je vecný, aby bol obchodný jazyk zrozumiteľný.

3. Jazyková krajina a etniká

Jazyková krajina je tvorená napísaným jazykom, ktorý je selektívne zrozumiteľný obyvateľstvu a návštevníkom mesta, ako prejavom etnolingvistickej vitality. Etnolingvistická vitalita je schopnosť etnika presadiť sa v priestore mesta aj na základe tvorenia vizuálnych textov.

V jazykovej krajine Banskej Bystrice dominujú jazykové prejavy štátotvorného etnika Slovákov. Texty sú preto dominantne v slovenčine. Etnolingvistická aktivita Slovákov a texty v slovenčine tvoria väčšinu všetkých textov (pozri 2.1. a 2.2.). Prejavom etnolingvistickej aktivity sú aj texty pietneho charakteru na cintoríne v nemčine a maďarčine (pozri 2.1.3.). Sú to texty z 18. a 19. storočia, keď etniká Maďarov a Nemcov mali v Banskej Bystrici významné spoločenské postavenie.

Okrem textov v slovenčine, nemčine a maďarčine, ktoré sú prejavom etnolingvistickej aktivity Slovákov, Nemcov a Maďarov, sú fixované v jazykovej krajine Banskej Bystrice aj ďalšie texty v angličtine, nemčine, latinčine, ruštine a rumunčine. Ide o prejav vitality jazykov a sekundárne aj ich etník v istej komunikačnej situácii a pri určitej príležitosti. Angličtina a nemčina na

pamiatkových textoch poskytuje informácie pre turistov, napr. *Banská Bystrica, like all medieval towns was also ravaged by fires several times. The most destructive one was in 1761. The fire destroyed and damaged approximately 80% of the buildings in the city. The entire parish church was badly damaged, except the Chapel of St. Barbara*, príp. *Banská Bystrica wie alle mittelalterlichen Städte, war mehrmals vom Feuer heimgesucht worden. Der verheerendste im Jahre 1761. Vernichtet oder beschädigt wurden um 80% der Gebäude in der Stadt. Riesige Schäden hat auch die Pfarrkirche erlitten, ausser der Hl.-Barbara-Kapelle*. (preklad je v časti 2.1.). Angličtina ako najrozšírenejší svetový jazyk a nemčina ako rozšírený jazyk strednej Európy. Na obelisku na počesť oslobodenia mesta v roku 1945 sa nachádza pamiatkový jazyk v ruštine a rumunčine, pretože armády týchto krajín oslobodili Banskú Bystricu: *Благодарная Банска Быстрица герою Советской армии, павших за независимость Советского Союза и за возрождение Чехословацкой республики*. V preklade: Hrdinom sovietskej armády, padlým za nezávislosť Sovietskeho zväzu a za vzkriesenie Československej republiky, vďačná Banská Bystrica. *Mulumiri armatei Române eliberatoarea orasului*. V preklade: Vďaka rumunskej armáde, osloboditeľke mesta. Ruština sa vyskytla aj v grafitoch, ktoré sú prejavom aktivity súčasných mladých ľudí, žijúcich v Banskej Bystrici. Rumunčina je aj na tabuli identifikujúcej konzulát Rumunskej republiky v Banskej Bystrici: *Consulatul Onorific al României*. V preklade: Honorárny konzulát Rumunska. Latinčina je jazykom náboženstva, a preto sa nachádza aj na budove kostola (pozri 2.1.3.), je aj univerzálnym jazykom novoveku, pretože latinské nápisy sú aj na pamätných tabuliach na fasádach stredovekých budov, napr. *Quas Aedes Instituti Puellarum In Oultu Et Artibus Educandarum Neonon Adnex Refugii Ac Horti Parvulorum Solo Excitavit Arnoldus Ipolyi-Stummer Eppus 1873*. V preklade: Túto budovu dievčenskej školy na zušľachťovanie vychovávateľského umenia, ako aj pripojený útulok so záhradou pre najmenších, z vlastnej vôle založil biskup Arnold Ipolyi Stummer v roku 1873.

Záver

Jazyková krajina Banskej Bystrice je tvorená viditeľným, t. j. napísaným jazykom vo forme kontextovo fixovaných slov, viet a súvetí komerčného a nekomerčného charakteru. Nekomerčný jazyk plní komunikačnú funkciu pri predstavovaní základných informácií o orientácii v meste a o činnosti mesta, o mestských, cirkevných a cintorínskych objektoch a o pamiatkach v meste. Komerčný jazyk má obchodnú funkciu, pretože sa stáva súčasťou procesu obchodných transakcií, najprv vo forme reklamných textov, ktoré ponúkajú komerčný produkt, neskôr vo forme údajov o ponúkanom tovare priamo v obchodnom zariadení. Jazyková krajina Banskej Bystrice je súborom textov v slovenčine, nemčine a maďarčine ako prejavov etnolingvistických aktivít Slovákov, Nemcov a Maďarov, resp. textov v angličtine, nemčine, latinčine, ruštine a rumunčine ako prejavov vitality jazykov pri predstavovaní faktov o súčasnosti a histórii mesta Banská Bystrica.

BIBLIOGRAFIE

- Blanár, V. (1996). *Teória vlastného mena: Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii*. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Buzássyová, K., & Jarošová, A. (Eds.). (2006). *Slovník súčasného slovenského jazyka: A–G*. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- David, J., & Mácha, P. (2014). *Názvy miest: Paměť, identita, kulturní dědictví*. Host.
- Krško, J. (2016). Vzťah pojmu jazyková krajina voči toponymickej scéne a toponymickému priestranstvu. In J. David (Ed.), *Toponyma: Kulturní dědictví a paměť míst* (pp. 44–57). Ostravská univerzita.
- Landry, R., & Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic landscape and etnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology*, 16(1), 23–49. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- Leclerc, J. (1989). *La guerre des langues dans l'affichage*. VJB éditeur.
- Odaloš, P. (2019). Paradigmatic types of onomastics. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska: Sectio FF. Philologiae*, 37(1), 35–46. <https://doi.org/10.17951/ff.2019.37.1.35-46>
- Škařupová, K. (2020). *Jazyková krajina mesta Banská Bystrica* [Unpublished bachelor's work]. Univerzita Mateja Bela.

Krajobraz jazykový Bańskiej Bystrzycy (kontinuum textów a krzyżowanie się grup etnicznych)

Na krajobraz jazykowy Bańskiej Bystrzycy składają się teksty o charakterze komercyjnym i niekomercyjnym, dostępne w wersji wizualnej, powstałe w języku pisanym, w formie kontekstowo uwarunkowanych słów, zdań prostych i zdań złożonych. Język o charakterze niekomercyjnym pełni funkcję komunikacyjną w zakresie przekazywania podstawowych informacji orientacyjnych w mieście Bańska Bystrzyca i w jego okolicach, a także informacji o działalności związanej z miastem, o budynkach kościelnych i cmentarnych oraz o zabytkach. Język o charakterze komercyjnym pełni funkcję biznesową, ponieważ staje się częścią procesu obrotu gospodarczego: najpierw w postaci tekstów reklamowych oferujących produkty handlowe, później w formie informacji o produktach oferowanych bezpośrednio przez placówki handlowe i usługowe. Krajobraz jazykowy Bańskiej Bystrzycy tworzą teksty w językach słowackim, niemieckim i węgierskim, będące przejawem działalności etnolingwistycznej Słowaków, Niemców i Węgrów. Teksty w językach angielskim, niemieckim, rosyjskim, rumuńskim i po łacinie świadczą o istotnej roli tych języków w przedstawianiu faktów dotyczących współczesności i historii tego miasta.

Słowa kluczowe: krajobraz jazykowy, tekst komercyjny, tekst niekomercyjny, Bańska Bystrzyca

Language Landscape of Banská Bystrica (Continuity of Texts and Intersection of Ethnic Groups)

The language landscape of Banská Bystrica is made up of visible language, which means written language in the form of contextually fixed words, sentences and complex sentences of a commercial and non-commercial nature. Non-commercial language fulfills a communicative function in terms of presenting basic orientation information in and around Banská Bystrica town, and about the town's activities, the church and cemetery buildings, and monuments. Commercial language has a business function because it becomes part of the process of business transactions: first in the form of advertising texts offering commercial products; later in the form of information concerning goods offered directly by business facilities. The language landscape of Banská Bystrica is a collection of texts in Slovak, German and Hungarian and is a manifestation of the ethnolinguistic activities of Slovaks, Germans and Hungarians. Some texts in English, German, Latin, Russian and Romanian are evidence of the vitality of these languages in presenting facts about the present day and the history of this town.

Keywords: language landscape, commercial and non-commercial text, Banská Bystrica

Notka o autorze

Pavol Odaloš (pavol.odalos@umb.sk) – ukończył pedagogikę oraz studia w dziedzinie literatury i języka słowackiego (1984). Tytuł doktora w dziedzinie języka słowackiego uzyskał w Instytucie Lingwistyki im. Ludovíta Štúra Słowackiej Akademii Nauk (1995). W 1998 roku uzyskał habilitację (tytuł: profesor nadzwyczajny docent języka słowackiego), a w 2005 roku tytuł profesora zwyczajnego na Uniwersytecie w Preszowie w specjalności język słowacki. W 2005 roku otrzymał doktorat honoris causa Użhorodzkiego Uniwersytetu Narodowego na Ukrainie. Od 1987 roku pracuje w Katedrze Języka Słowackiego i Komunikacji Słowackiej na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy. W swoich zainteresowaniach naukowych koncentruje się na badaniach nad językiem współczesnym, ze szczególnym uwzględnieniem leksykologii, socjolingwistyki, pragmalingwistyki i onomastyki. Opublikował monografie: *Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí* (1995), *Dynamika špecifických sfér komunikácie* (2002), *Literáronymá v slovenskej literatúre* (2012) oraz *Manipulačno-komunikačné a persuazívno-komunikačné koncepcie* (2017). Jest także autorem ponad 300 opracowań naukowych, artykułów naukowych i popularyzatorskich. Jest członkiem kilku redakcji na Słowacji, w Czechach i na Ukrainie. Recenzuje prace naukowe dla czasopism krajowych i zagranicznych oraz agencji grantowych.

Pavol Odaloš (pavol.odalos@umb.sk) – graduated in the pedagogy, literature and civics of the Slovak language (1984). He obtained the title C.Sc. (Ph.D.) at the Ludovít Štúr Institute of Linguistics of the Slovak Academy of Sciences (1995) in the field of Slovak language. He was habilitated (title: Associated Professor in Slovak language docent, 1998) and inaugurated (title: Professor, 2005) at the University of Prešov in the specialization of Slovak language. He received an honorary doctorate (Dr.h.c., 2005) from the Uzhhorod National University in Ukraine. Since 1987 he has been working at the Department of Slovak Language and Communication, Faculty of Arts, Matej Bel University in Banská Bystrica. He is scientifically focused on the research of contemporary language, with an emphasis on lexicology, sociolinguistics, pragmalinguistics and onomastics. Pavol Odaloš is the author of the monographs *Sociolekty v basketbalovom a penitenciárnom prostredí* (1995, Banská Bystrica), *Dynamika špecifických sfér komunikácie* (2002), *Literáronymá v slovenskej*

literatúre (2012) and *Manipulačno-komunikačné a persuzívno-komunikačné koncepcie* (2017). He is also the author of more than 300 scientific studies, scientific papers and popularization articles. He is a member of several editorial boards in Slovakia, the Czech Republic and Ukraine. He reviews scientific papers for domestic and foreign journals and grant agencies.